

Merchants and Scholars. Essays in the History of Exploration and Trade. Collected in Memory of James Ford Bell, and edited by JOHN PARKER. Minneapolis, University of Minnesota Press, London, Oxford University Press, 1965. vi + 258 s. Ill. 60 sh.

Takket være industrimagnaten James Ford Bell råder Minnesota-universitetets bibliotek over en af verdens fineste samlinger af bøger og håndskrifter til studiet af den europæiske ekspansions historie. Samlingen har allerede udsendt en række udmærkede kildepublikationer, og i det foreliggende bind har kuratoren John Parker samlet en række afhandlinger, der alle i større eller mindre omfang bygger på James Ford Bell Collection.

Afhandlingerne strækker sig i tid fra den tidlige middelalder til det 18. århundrede, og i rum omspænder de hele kloden. Som samlende tema angiver både bogens titel og indledningen det samspil mellem købmænd og lærde, der gennem ekspansionsårhundrederne tillod opbygningen af en stadig større og mere nuanceret viden om de ikke-europæiske områder. Hvor vid denne ramme end er, kan den ikke siges at være overholdt i alle de foreliggende afhandlinger.

Afhandlingernes kvalitet og interesse er stærkt svingende. Svagest er et essay af E. F. Hirsch, *The Discoveries and the Humanists*, der i sin tese vender sig mod et syn på humanisterne som uinteresserede i opdagelserne, der, hvis det overhovedet findes, vel næppe forekommer andre steder end i forældede kompendier. Afhandlingens niveau kan kortest markeres med følgende citat: »Without the Protestant revolutions we cannot envision our modern pluralistic societies; without the Dutch humanist [Erasmus] the final victory of a world ordered and ruled by man would not have come to pass«.

De øvrige afhandlinger ligger dog på et højere plan, flere af dem er særdeles interessante. Nærmest til bindets tema kommer Thomas Goldstein i sin diskussion af udviklingen i de florentinske humanisters geografiske begrebsverden i det 15. århundrede. Hans tese, at der bag Toscanellis brev til Columbus ligger en ny opfattelse af oceanet som en farbar vej mellem kontinenterne, og at denne opfattelse må være dannet på grundlag af Strabo og Ptolemæus, forekommer overbevisende.

To af de interessanteste af afhandlingerne fjerner sig ret langt fra samlingens lærdomshistoriske sigte. I *Carribean Sugar Production-Standards in the seventeenth and eighteenth Centuries* søger Ward Barrett at finde frem til en kvantitativ bestemmelse af produktiviteten i sukkerplantagerne. Mest værdifuld er hans påvisning af planterens dobbeltrolle som landbruger og fabrikant og hans gennemgang af sukkerfremstillingens teknik. Hans beregninger over produktivitet og omkostninger i industrien virker derimod ikke overbevisende. Hans kildemateriale er alene de trykte håndbøger i sukkerplantagedrift, og før dette materiale er kontrolleret ved hjælp af egentligt regnskabsmateriale, må det betragtes med stor skepsis.

Endelig behandler Paul W. Bamford i et brilliant essay et meget specielt problem under den europæiske ekspansion, nemlig besværet med og bestræbelserne på at skaffe slaver til de franske Middelhavsgalejer 1665-1700. Inden for denne periode skete der en tidobling af den franske galejflåde. Frivillige roere var det vanskeligt at få på grund af »the disadvantageous conditions of em-

ployment», som forf. elegant udtrykker det. Straffefanger var sjældent i fysisk topform og havde desuden den fejl, at de var alt for forskellige; det var derfor nødvendigt for de franske myndigheder at skaffe sig forsyninger udefra. Det skete ved indkøb gennem de franske konsuler i Livorno og Malta, men fra o. 1682 begyndte tilførslerne fra disse to klassiske slavemarkeder at svigte. Supplerende forsyninger fik man i form af russere og grækere, der indkøbtes i Konstantinopel; det pinlige i denne trafik afspejledes i en noget lavere pris end den, man var villig til at betale for ægte »tyrkere«. Da det afsløredes, at der også smuttede gode katolske polakker med i leverancerne fra Konstantinopel, blev det dog for broget, og efter 1679 indkøbtes der ikke flere grækere eller russere. I de følgende år var knapheden på slaver mærkbar i den franske galejflåde. Man eksperimenterede med irokesere og senegalesere, men eksperimenterne faldt uheldigt ud, dødeligheden var for høj, måske på grund af sabotage fra galejkaptajnernes side. 1684 og 1685 åbnede nye love muligheder for fremkaffelse af rigeligere hjemligt menneskemateriale; desertører og huguenotter holdt, sammen med hvad der lod sig skaffe af straffefanger og muslimer, den franske konges galejflåde i søen. Bamfords afhandling er ikke blot en blændende afsløring af le grand siècles kynisme, men kaster også et uventet sidelys over dele af fransk lovgivning og udenrigspolitik (Irokeserkrigen og togterne mod Algier 1682-84).

NIELS STEENSGAARD

Festschrift Hermann Aubin zum 80. Geburtstag. Herausgegeben von OTTO BRUNNER, HERMANN KELLENBENZ, ERICH MASCHKE, WOLFGANG ZORN. Mit 29 Abbildungen. Bd. I-II. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1965. xii, viii, 720 s. 1 portræt og 13 plancher. 80 DM.

Ikke mindre end 35 forfattere har ydet bidrag til dette imponerende festschrift, det tredje professor Aubin har modtaget. Adskillige blandt dem har gennem en kortere eller længere årrække stået jubilaren personligt nær, og flere minder i deres artikler om denne eller hin fælles oplevelse. Også de valgte emner illustrerer på mange måder Aubins egne interesser og hans på een gang traditionelle og dramatiske livsbane. Stammende fra en fransk-reformert familie har han i flere perioder virket ved lærdomssæder i Rhinegnene, Bonn og Freiburg; men han modtog sine første indtryk fra det gamle Østrig-Ungarn, og han var i mange år professor i Breslau, hvor han som overbevist tilhænger af stortysk ekspansion oplevede Hitlerrigets storhed og fald. Den barske opvågnen 1945, flugten fra »Festung Breslau«, har ikke været let at glemme for Aubin eller for kredsens omkring ham, og man mærker bitterheden i de fleste af festschriftets artikler om schlesiske og sachsiske emner, hos en Walther Kuhn over Versailles, hos en Günther Grundmann, en Ludwig Petry og en Albrecht Timm over de territoriale og forskningsmæssige tab, der fulgte med Tysklands sammenbrud efter Verdenskrig II; Ilse Schwidetsky fører tredivernes raceforskning videre.

Det odiose indtryk, som ovenstående bemærkninger måtte have givet af festschriftets karakter, er som helhed ufortjent, og hvad Aubin selv angår, er han langt fra karakteriseret alene ved sit forfatterskab til »Von Raum und